

KRONIKA NAUKOWA

Mateusz Klempert, Joanna Elżbieta Śliczyńska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

VI OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA Z CYKLU: *MIĘDZY IRREDENTĄ A KOLABORACJĄ* PT. *LEGALIZM A LOJALIZM. „DUSZA URZĘDNIKA”*

W dniach 20–21 października 2014 r. odbyła się już szósta ogólnopolska konferencja naukowa z cyklu: *Między irredentą a kolaboracją*, zatytułowana *Legalizm a lojalizm. „Dusza urzędnika”*. Organizatorem sesji był Zakład Historii XIX wieku Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, zaś współorganizatorem – Koło Naukowe Doktorantów-Historyków działające na UWM. Tak jak poprzednie konferencje, również to szóste spotkanie historyków z całej Polski poświęcone zostało pamięci jednego z głównych inicjatorów spotkań – profesora Sławomira Kalembki.

Konferencja odbywająca się na Wydziale Humanistycznym UWM miała za zadanie skłonić jej uczestników do refleksji na temat postaw Polaków wobec utraty własnego państwa, a także wobec państw zaborczych, jak również udziału polskiego społeczeństwa w strukturach administracyjnych, a także wojskowych Rosji, Prus i Austrii. Główne pytania, na które starali się odpowiedzieć uczestnicy sesji, brzmiały: dlaczego Polacy podejmowali pracę w administracji państwa pruskiego, austriackiego czy rosyjskiego, jakie grupy społeczne podejmowały się tego zadania i jaki odsetek stanowiły, jak wyglądała praca na poszczególnych szczeblach administracyjnych, jak wyglądało życie zawodowo-prywatne oraz jak prezentował się urzędnik w strukturach rządowych. Jednak najważniejszym pytaniem, na które starali się odpowiedzieć uczestnicy sesji było, czy praca w strukturach administracyjnych Polaków dowodziła ich lojalizmu czy legalizmu?

Sesja rozpoczęła się 20 października w Sali Posiedzeń Rady Wydziału. Oficjalnego otwarcia konferencji dokonał prof. dr hab. Norbert Kasperek, który przypomniał postać prof. Sławomira Kalembki i jego wkład w badanie

polskiej myśli politycznej. Profesor zwrócił szczególną uwagę na reprodukcję obrazu na zaproszeniu, namalowanego przez Antoniego Murzynowskiego, pt. *Sprzedawca statuetek* i wyjaśnił, dlaczego właśnie ten obraz znalazł się na zaproszeniu. Profesor zacytował wiersz Adama Asnyka:

*Trzeba z żywymi naprzód iść,
Po życie sięgać nowe,
A nie w uwiędłych laurów liść
Z uporem stroić głowę.*

Następnie głos zabrał dziekan Wydziału Humanistycznego, dr hab. Andrzej Szmyt, prof. UWM, który również zwrócił uwagę na zasługi prof. Kalembki. Uczestników oraz gości powitał także ks. prof. dr hab. Andrzej Kopiczko, dyrektor Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych. W swoim przemówieniu przedstawił główne założenia konferencji oraz życzył prelegentom udanych obrad.

Jako pierwszy wystąpił prof. dr hab. Wiesław Caban, który przedstawił sylwetkę prof. Sławomira Kalembki jako uczonego. Prof. Caban zwrócił uwagę na słowa prof. Kalembki, który powiedział, że: *Historyk nie powinien umierać w wieku sześćdziesięciu lat, bo wtedy dopiero umie się dostrzegać złożoność procesów dziejowych*. Profesor powiedział też, iż wielkość prof. Kalembki zauważył przy czytaniu *Wstępu*, napisanego przez prof. Stefana Kieniewicza do książki prof. Kalembki, poświęconej powstaniu styczniowemu. Prof. Kieniewicz napisał: *Wbrew obiegowemu pogładowi o ustaleniach „naukowo ostatecznych” trud historyka nie kończy się nigdy. Nowe odkryte lub na nowo odczytane źródła, doskonałe stale metody badawcze, zmiany wciąż zachodzące w naszym ustosunkowaniu się do przeszłości. Oto niektóre czynniki zachęcające lub zmuszające badaczy dawnych wieków do podejmowania raz po raz tematów zdawałoby się najgruntowniej opracowanych*. Prof. Caban wspominał również o Łódzkim Zjeździe Historyków, gdzie prof. Kalembka starał się ocenić stan badań na historię XIX w. Na koniec prof. Caban nawiązał do swoich osobistych wspomnień, związanych z prof. Kalembką. Następnie głos zabrał prof. dr hab. Bohdan Ryszewski, który w swoim wystąpieniu wspominał dwie sesje poświęcone tematowi *Między irredentą a kolaboracją*.

Po krótkiej przerwie, pierwszą część sesji otworzył dziekan Wydziału Humanistycznego, dr hab. Andrzej Szmyt, prof. UWM. Jako pierwsi wystąpili prof. dr hab. Wiesław Caban oraz prof. dr hab. Jerzy Szczepański (Kielce), którzy zaprezentowali referat pt. *Dusza generała. Aleksander Skolimowski w armii rosyjskiej w XIX wieku (lata 40.–70.)*. Dr Martyna Jones (Poznań), wygłosiła referat na temat: *Polskie inspiracje walijskiego lojalizmu*, dr Mariusz Kulik (Warszawa) omówił temat: *Polacy w gwardii rosyjskiej w XIX i na początku XX wieku*, dr Marzena Iwańska (Łódź), przedstawiła referat pt. *Urzednicy łódzkiego magistratu w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*, zaś dr Krzysztof Latawiec (Lublin) wygłosił referat pt. *Polacy w rosyjskiej administracji w Królestwie Polskim w latach 1839–1918*. Kolejnym pre-

legentem był dr hab. Zbigniew Anculewicz, prof. UWM (Olsztyn), który przedstawił temat: *Ugoda–lojalizm a legalizm w polskiej historiografii po roku 1989*. Jako ostatnia w tej części sesji wystąpiła mgr Magdalena Patatyn (Warszawa), która zaprezentowała temat: *Narzucony zaszczyt – działalność polityczna Eustachego Stanisława Sanguszki w latach 1873–1898*. Po prelekcji moderator sesji zarządził krótką przerwę, po której nastąpiła dyskusja.

W drugiej części konferencji, której przewodniczył dr hab. Dariusz Nawrot, uczestnicy podejmowali kwestie związane z życiem i służbą zwykłego urzędnika w strukturach administracyjnych państwa rosyjskiego i pruskiego. Jako pierwsza swój referat pt. *Stanisław i Artur Dolińscy – rosyjscy urzędnicy. Problem tożsamości Polaków w obcej służbie* wygłosiła dr Maria Korybut-Marciniak (Olsztyn). Dr Jolanta Załęczny (Warszawa) wystąpiła z tematem pt. *„Prawie całe swoje życie byłem urzędnikiem rządowym, ale nigdy, w żadnym wypadku nie skrywałem swych politycznych i narodowych przekonań” – Aleksander Despot Zenowicz urzędnik carski, opiekun zesańców*. Po wystąpieniach nastąpiła krótka dyskusja, po której uczestnicy konferencji udali się na obiad.

W trzeciej części obrad prelegenci podejmowali zagadnienia związane z powstaniami narodowymi oraz służbą Polaków w strukturach wojskowych. Prof. dr hab. Dariusz Nawrot (Katowice) omówił temat: *Między lojalnością wobec cara a wiarą w cesarza Francuzów. Marszałkowie samorządu szlacheckiego we władzach napoleońskiej Litwy w 1812 roku*, mgr Wojciech Górczyk (Opinogóra) przedstawił referat pt. *Pułkownik Tadeusz Konstanty Wyleżyński. Pomiędzy powinnością oficera a powinnością Polaka*, doktorant Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, mgr Krzysztof Augustyniak, zaprezentował temat: *Florian Kobyliński, prezes Komisji Województwa Płockiego, wobec powstania listopadowego*, dr Henryk Bałabuch (Lublin) wystąpił z referatem: *Urzędnik wobec rewolucji moralnej i powstania styczniowego. Uwagi o Kazimierzu Krzywickim*, zaś prof. dr hab. Norbert Kasperek omówił temat: *Prezesi Komisji Wojewódzkich przed powstaniem i po powstaniu listopadowym*. Po zaprezentowaniu poszczególnych referatów nastąpiła dyskusja, po której prof. Kasperek zaprosił wszystkich uczestników na uroczystą kolację.

Wieczorem odbyło się podsumowanie pierwszego dnia konferencji. Nastąpiło również wcześniej zapowiedziane oraz umieszczone w zaproszeniu wspomnienie o prof. Kalembe. Jako pierwszy swoje wspomnienia przedstawił jego uczeń i wieloletni przyjaciel, prof. Norbert Kasperek. Następnie przemawiali profesorowie: Andrzej Szmyt, Jarosław Kita, Dariusz Nawrot, Maria Ankudowicz-Bieńkowska. Jednak najbardziej wzruszające wspomnienia przedstawiła żona profesora, dr Urszula Kalemka.

Drugi dzień konferencji rozpoczęto od zaprezentowania tematyki związanej ze szkolnictwem oraz kulturą. Jako pierwszy wystąpił dr Sebastian Pączos (Poznań) z tematem: *Józef Kalasanty Szaniawski – między lojalizmem a oportunistą*. Temat *Artysta urzędnikiem: Słowacki i Norwid* omówił dr hab. Włodzimierz Toruń (Lublin). Kolejnymi prelegentami byli dr hab.

Andrzej Szmyt, prof. UWM (Olsztyn), który przedstawił temat: *Nauczyciel jako urzędnik. Lojalność wobec panującego czy społeczeństwa*, dr hab. Maria Ankudowicz-Bieńkowska (Olsztyn), która mówiła na temat: *Praca organisty u schyłku XIX i na początku XX wieku w rękopiśmiennej relacji pamiętnikarskiej Władysława Kalinowskiego (1880-1951)* oraz mgr Marta Kłak-Ambrożkiewicz, reprezentująca Muzeum Narodowe w Krakowie z referatem „*Najjaśniejszy Pan raczył Pana zamianować Dyrektorem szkoły sztuk w Krakowie...*”. Po zakończeniu wystąpień uczestnicy konferencji przystąpili do dyskusji, po której nastąpiła chwila przerwy.

Kolejną część konferencji, poświęconą strukturom kościelno-państwowym, rozpoczął referat: *Arcybiskup Florian Stablewski – pruski urzędnik kościelny czy Prymas Polski? Pytanie o granice legalizmu i lojalizmu* wygłoszony przez dr. hab. Witolda Matwiejczyka, prof. KUL (Lublin), dr Tomasz Karbowniczek, przy współudziale dr. hab. Mariusza Nowaka (Kielce) przedstawił temat: *Warszawska prezydentura Zygmunta Wielopolskiego (1862–1863) drogą do polsko-rosyjskiej ugody politycznej?*, dr hab. Jarosław Kita, prof. UŁ (Łódź), wygłosił referat pt. *Władysław Pieńkowski – ostatni prezydent Łodzi w rosyjskiej służbie (1882–1914)*. Ostatnim prelegentem w tej części sesji był dr Emil Noiński (Warszawa) z referatem *W obliczu ugody i lojalizmu. Feliks Jeziorański (1820 – 1896) i jego kariera w administracji rządowej Królestwa Polskiego*. Następnie odbyła się dyskusja, a po niej – krótka przerwa kawowa.

Trzecia część sesji została poświęcona urzędnikom pracującym w Królestwie Polskim, Galicji oraz ziemiach zabranych. Swoje wyniki badań jako pierwszy zaprezentował lic. Daniel Siemiński (Żyrardów) przedstawiając temat: *Polscy urzędnicy Zakładów Żyrardowskich w latach 1870-1918*, następnie dr Kamil Śmiechowski (Łódź) omówił temat: *Między rzeczywistością biurokratyzmu a utopią samorządu. Krytyka prasowa miejskiego aparatu urzędniczego w rewolucji 1905 roku na przykładzie Łodzi*, a prof. dr hab. Henryk Stroński (Olsztyn) zwrócił uwagę na kwestie Ukrainy w XIX i XX wieku: *Polacy na służbie rosyjskiej na Południu Ukrainy na przełomie XIX i XX wieku w świetle wspomnień Eugeniusza Janiszewskiego*. Po wystąpieniach nastąpiła dyskusja i przerwa obiadowa.

Ostatnią część konferencji poprowadził prof. dr hab. Norbert Kasparek. W tej części wystąpili dr Łukasz Chimak (Warszawa) z tematem: *Gubernator kaliski Michaił Daragan. Dzieje rosyjskiego urzędnika na zachodnich rubieżach Imperium Romanowych*, mgr Agnieszka Tys (Warszawa): *Konserwatyści krakowscy a Stefania Sempołowska – dwie wizje wychowania i kształcenia polskiej kadry urzędniczej dla struktur administracyjnych państw* oraz dwóch doktorantów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie – mgr Mateusz Klempert: *Działalność polityczno-kulturalna hrabiego Stanisława Kazimierza Kossakowskiego* oraz mgr Sebastian Nowakowski: *Postawy i dylematy moralne żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza po 17 września 1939 roku*.

Po wysłuchaniu wszystkich referatów oraz po długich dyskusjach, prof. dr hab. Norbert Kasperek dokonał oficjalnego zamknięcia konferencji, dziękując wszystkim uczestnikom za przybycie i za zaprezentowanie swoich wyników badań. Jednocześnie prof. Kasperek przedstawił kolejny temat konferencji *Między irredentą a kolaboracją*, zachęcając do ponownego wzięcia udziału, tym razem w siódmej sesji poświęconej tematyce XIX w., której inicjatorem i głównym organizatorem był profesor Sławomir Kalembka.

Grzegorz Kała

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

SPRAWOZDANIE Z I MIĘDZYNARODOWEJ KONFERENCJI:
*ZAKON KRZYŻACKI – DZIEDZICTWO HISTORYCZNE
I KULTUROWE A TERAŹNIEJSZOŚĆ,*
RYN 4–6 GRUDNIA 2014 R.

Z początkiem grudnia położona między jeziorami Ryńskim i Ołów miejscowość Ryn gościła historyków oraz miłośników badań nad przeszłością z okazji I Międzynarodowej Konferencji *Zakon Krzyżacki – dziedzictwo historyczne i kulturowe a terażniejszość*. W zamyśle organizatorów grudniowe spotkanie dotyczące spraw krzyżackich miało stać się ważnym krokiem w kierunku zmiany sposobu postrzegania zakonu niemieckiego w środowisku naukowym i szerokim społeczeństwie. Postulowano zatem, by zerwać z negatywnym obrazem niemieckich zakonników, powstałym w oparciu o Sienkiewiczowską literaturę, czy jej Fordowską interpretacją kinematograficzną. Postanowiono ocieplić historyczny ogląd krzyżackiej historii.

Konferencja odbyła się w wyjątkowym miejscu, gdyż na pochodzącym z drugiej połowy XIV w. zamku krzyżackim w Rynie, który współczesnym służy jako pełen atrakcji wyjątkowy hotel.

Uroczystości zostały otwarte w sali kapitułarza wielkiego. Rozpoczęcie konferencji obfitowało w liczne okolicznościowe przemówienia znamienitych gości. Jako pierwszy zabrał głos ks. arcybiskup metropolita warmiński Wojciech Ziemia, który odniósł się szeroko do przeszłości Kościoła katolickiego i zakonu krzyżackiego na Warmii.

W kolejnym wystąpieniu marszałek Województwa Warmińsko-Mazurskiego Jacek Protas wskazał na znaczenie idei tolerancji i pochodnej od niej koncepcji unii, która, jak zapewniał marszałek, wywodziła się z ziem Prus Książęcych.

Jako trzeci swoje przemówienie wygłosił najznamienitszy gość konferencji – wielki mistrz Zakonu Krzyżackiego, dr Bruno Platter. W swoim wystąpieniu wielki mistrz podkreślił wielkie znaczenie działań, mających na celu